

Reima Launonen

Tulevaisuusvaliokunnan työpaja 10.11.2020

Ikääntymisen tulevaisuus

En ole omassa tutkimuksessani tai työssäni erikoistunut ikääntymiseen liittyviin kysymyksiin. En näin ollen koe olevani asiantuntija ikääntyneiden elämään liittyvissä kysymyksissä. Oma osaamisalueeni on työelämän hyvinvointiin ja oikeudenmukaisuuteen liittyvät kysymykset. Lisäksi yhteiskuntien kehittäminen demokraattiseen ja mukaan ottavampaan suuntaan on ollut tutkimuksellisen kiinnostukseni kohde. Haluan tarkastella näiden näkökulmien kautta sitä, millaiseen suuntaan meidän on mahdollista kehittää ikääntyneiden ihmisten elämää Suomessa. Lisäksi haluan pohtia sitä, että mitkä ovat ne haasteet, jotka estävät ja hankaloittavat pyrkimyksiämme.

Hyvä elämä ja ikääntyminen ovat asioita, joita kaikilla tulisi olla oikeus kommentoida, sillä mahdollisuus niihin koskee meistä jokaista. Ikääntyminen odottaa siis meitä kaikkia. Valitettavasti kaikki eivät saa elää korkeisiin elinvuosiin asti, mikä entisestään korostaa hyvän elämän liittyvien tekijöiden merkitystä tässä ja nyt. Hyvän tulevaisuuden luominen lähtee siis nykyhetken parantamisesta.

”Tulevaisuuden ennustaminen”

Suhtaudun hyvin suurella epäilyksellä ”tulevaisuuden ennustajiin”. Yleensä ennustukset tuntuvat menevän johdonmukaisemmin pieleen kuin osuvan oikeaan. Taloustieteilijä Branko Milanovic on antanut varoituksen ennustuksien osalta. Milanovic luki kirjoja kolmelta eri aikakaudelta (1960-luku, Öljykriisin jälkeen 1973 sekä 1990-luku), joissa ennustettiin miltä tulevaisuus näyttää. Yhdessäkään kirjassa ei onnistuttu ennustamaan tai kuvittelemaan tärkeimpiä tulevia kehityskulkuja. Suurin syy tähän oli, että kirjat olivat kiinni oman aikansa yleisissä uskomuksissa, joiden pohjalta tuleva kehitys myös kuviteltiin. Tyypillistä kirjoissa oli kolmen perusvirheen yhdistelmä: 1) tietyn hetken keskeiset trendit jatkuvat tulevaisuuteen, 2) ei osata ennustaa käänteentekeviä yksittäistapahtumia, ja 3) keskitytään liikaa isoimpiin toimijoihin, jolloin ei muisteta tarkastella ”pinnan alla” tapahtuvia muutoksia¹.

Näyttää siltä, että kirjoitusajankohdan tilanne, yleiset näkemykset ja kirjoittajan omat toiveet ohjaavat aina tulevaisuuden ennustamista harhaan. Lisäksi on mustien joutsenten ongelma, eli ainutlaatuisten, odottamattomien ja erittäin epätodennäköisten tapahtumien ilmaantuminen. Niitä on liki mahdotonta nähdä etukäteen ja kuitenkin tulevaisuutta on vaikea kuvitella ilman tämänkaltaisia tapahtumia. Tulevaisuuden kartoittaminen vaikuttaakin äärimmäisen haastavalta tehtävältä. Asiaan liittyy kuitenkin paradoksi. Tämä paradoksi liittyy siihen, että vaikka on liki mahdotonta sanoa mitään varmaa tulevaisuudesta, tulevaisuuden hypoteesit ovat välttämättömiä, jos haluamme valmistautua tulevaan. Tarvitsemme suuntaviivoja ja tavoitteita, päämääriä, joita kohti edetä.

Lisäksi pieleen menneet ennusteet ovat myös itsessään arvokkaita, sillä ne paljastavat yleensä jotain äärimmäisen oleellista siitä hetkestä, jolloin ne kirjoitettiin. Malliesimerkkinä tästä lienee Francis Fukuyaman esittämät näkemykset ”historian lopusta” 90-luvun alussa. Fukuyaman ajatukset kuvaavat hyvin tilannetta kylmän sodan päättymisen jälkeen: *ajan henki* puolsi uskoa liberaalin demokratian kaikkivaltaisuuteen sekä länsimaisen politiikan käytänteiden voittokulkuun myös tulevaisuudessa.

Tulevaisuuden ennustamisessa on samanlaisia tekijöitä kuin esimerkiksi historioitsija Seppo Hentilän on painottanut historiapolitiikan osalta. Hentilä korostaa, että yleensä se mitä nostetaan esiin tai mitä halutaan painottaa historiasta, kertoo paljon enemmän nykyisestä tilanteesta ja olemassa olevista poliittisista päämääristä, kuin välttämättä siitä, että kuinka merkittävä tietty näkökulma oikeasti historiallisesti on. Eli se mitä halutaan nostaa keskusteluun, palvelee usein ensisijaisesti nykyisiä agendoja ja tavoitteita.

¹ Milanovic 2016, 148-153.

Tämän kritiikin tarkoituksena ei ole vetää mattoa skenaariotyöskentelyn alta tai pitää sitä huonona menetelmänä. Tavoitteena on muistuttaa itseäni siitä, että kaikille meillä on omat ajattelun vinoumamme. Tämän lisäksi meillä on yhteinen vinouma eli olemassa oleva tilanne, joka näyttää aina jossain määrin rajoittavan kykyämme nähdä tulevia mahdollisuuksia ja muutoksia. Asia on hyvä tiedostaa. Palaan vielä kirjoitukseni lopussa filosofiassa käytettyihin menetelmiin, joiden avulla voidaan tarkastella omien ajatuskokeiden tarkoituksenmukaisuutta suhteessa annettuun tavoitteeseen.

Skenaarioiden taustoitus: Mielekäs ja aktiivinen osallisuus syntyy sitä tukevilla olosuhteilla ja yksilöiden samanarvoisuudella

Mahdollisuus aktiiviseen toimijuuteen

Jos mietimme yleisiä periaatteita hyvälle elämälle, niin mahdollisuus olla aktiivinen toimija painottuu sekä oikeudenmukaisen että demokraattisen yhteiskunnan tavoitteissa. Molemmista nähdään, että ihmisen hyvinvoinnin ja elämän mielekkyyden mahdollistaminen edellyttää vapautta edistää itselleen tärkeitä päämääriä. Lisäksi on oleellista, että pystyy olemaan sellaisessa asemassa, etteivät toiset voi alistaa sinua palvelemaan heidän omia intressejään.

Tietenkin oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan kuuluu myös erilaisten tavoitteiden ja päämäärien yhteensovittaminen, mutta tämä ei tarkoita sitä, että yksilön pitäisi luopua omista tavoitteistaan yhteisön hyväksi. Omat tavoitteet tulee *sovittaa yhteen* niiden reunaehtojen sisälle mitä yhdessä eläminen edellyttää. Tämä tarkoittaa myös sitä, että millään ryhmällä tai kenelläkään yksilöllä ei tulisi olla valtaa alistaa muita ja sanella toisille ehtoja.

Aktiivinen toimijuus vaatii tuekseen olosuhteita, jotka mahdollistavat sen, että yksilö voi realistisesti pyrkiä kohti omia tavoitteitaan ja luoda omasta elämästään arvojen ja mieltymysten mukaista. Toimijuuden tukeminen edellyttää sekä resursseja että kyvykkyyden vahvistamista. Toimintakyvyt ja kapasiteetit mahdollistavat sen, että pystymme hyödyntämään olosuhteiden aikaansaamat mahdollisuudet. Tavoitteena on ”tasoittaa pelikenttää” niin että erilaiset taustatekijät, jotka liittyvät ihmisten lähtökohtiin, eivät estäisi tiettyjä yksilöitä tavoittelemasta erilaisia yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia.

Aktiivinen toimijuus liittyy myös niihin tekijöihin, jotka motivoivat ihmistä. Motivaatiopsykologiassa painotetaan inhimillisinä perustarpeina *autonomian*, *kompetenssin* ja *yhteisöllisyyden* tunnetta. Eli ollakseen motivoitunut, mikä yksinkertaisesti voidaan ymmärtää haluna toimia, niin yksilön on pystyttävä vaikuttamaan siihen, että *mitä* asioita hän tekee ja *miten* hän niitä tekee. Mielekkäät toiminnan muodot ovat yleisesti niitä, joita ihminen on itse voinut vapaasti valita. Lisäksi edellytyksenä sille, että jaksaa panostaa tekemiseen on se, että osaaminen karttuu ja haastetaso pysyy sopivana. Viimeinen, mutta äärimmäisen merkittävä tekijä on se, että teoillamme tulisi olla merkitystä myös toisille ihmisille.

Yksilölle itselleen mielekäs ja motivoiva aktiivisuus lähtee siis yksilöstä itsestään, hänen tarpeistaan ja toiveistaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö olosuhteet näyttelisi oleellista roolia asiassa, kuten jo aiemmin painotin. Meidän pitää pystyä luomaan olosuhteet, joissa yksilön sisältä kumpuava aktiivisuus ja toimijuus pystyy vahvistumaan. Lisäksi olisi järkevää poistaa niitä tekijöitä, jotka saavat aikaan ihmisissä vääränlaista passiivisuutta, toivottomuutta ja turhaantuneisuutta.

Ekologisesti ja inhimillisesti kestävä kehitys

Mitkä ovat sitten merkittävät uhat ja mahdollisuudet mitkä liittyvät niihin olosuhteisiin missä ikääntymisen tulevaisuus tapahtuu? Teknologian kehityksen tai yhteiskunnan ylärakenteissa tapahtuvien poliittisten muutoksien sijaan koen, että haluan esittämissäni skenaarioissani tarkastella kahta tärkeää tulevaisuuteen liittyvää tekijää: kestävä kehitys ja resurssitehokkuutta. Nämä kaksi seikkaa voidaan myös mielekkäästi tavalla kytkeä ikääntyvien yhteiskuntien haasteisiin.

Vaikka en haluakaan tehdä ennustuksia, niin sen uskallan sanoa, että ilmastonmuutos on isoin haaste minkä kohtaamme tämän vuosisadan aikana. Ilmastonmuutoksen kanssa elämään oppiminen ja sen saaminen siedettävälle tasolle edellyttää merkittäviä muutoksia elintapoihimme. Myös yhteiskunnan tasolla täytyy isoja uudistuksia. Tätä haastetta ei voi ratkaista pelkällä teknologian kehityksellä, sillä haaste on aivan liian mittava ja meillä on liian vähän aikaa odottaa pelastavia teknologioita.

Tätä mittavaa ja äärimmäisen hankalaa haastetta voi myös lähestyä toisesta näkökulmasta: se antaa meille mahdollisuuden päivittää ajatteluamme siitä mikä elämässä oikeasti on tärkeää. Se mahdollistaa etsikkoajan uudenlaisen sekä materiaalisesti että inhimillisesti kestävämmän yhteiskunnan luomiselle. Tämä uusi yhteiskuntamalli tarjoaa myös tilaisuuden kehittää ikääntymisen mielekkyyteen liittyviä tekijöitä. Itse ajattelen että resurssitehokkuutta voitaisiin kuvata myös resurssiviisautena: emme siis välttämättä ensisijaisesti etsi enemmän resursseja, vaan useissa tilanteissa keskitymme olemassa olevien resurssien järkevämpään käyttöön. Ikääntymisen kysymyksessä itselläni nousee aikakin heti resurssiviisauten liittyvä kysymys siitä, että osaammeko riittävästi hyödyntää sitä kokemusta ja osaamista mitä vanhemmilta ihmisiltä löytyy? Uskon vakaasti siihen, että eläkeikäisillä ihmisillä olisi paljon enemmän annettavaa yhteiskunnallamme kuin tällä hetkellä ymmärretään. Heidän osaamiselleen olisi paljon käyttöä.

Tässä ikäihmisten aktivoinnissa ei kuitenkaan saisi olla kyse siitä, että tiristämme viimeiset veret ja voimat ulos seniorikansalaisista. Tavoitteena tulisi olla etsiä ratkaisuja siihen, että miten on mahdollista aidosti tukea inhimillistä, yhteiskunnallista ja ekologista kestävyyttä. Jos esimerkiksi työuria halutaan pidentää, niin oleellista olisi miettiä mitkä tekijät tukevat sitä, että ihmiset pysyvät henkisesti ja fyysisesti terveinä työelämässä mukana ja mitkä tekijät taas haittaavat tavoitetta.

Elämäнкаaren eri uravaiheet

Koska olen työelämän hyvinvoinnin kehittäjä sekä tutkija, haluan skenaariossani keskittyä työnteon ja ikääntymisen ympärille liittyviin tulevaisuuden kuviin. Juuri ympäröiviin olosuhteisiin liittyvät tekijät vaikuttavat siihen, että ketkä eivät halua “lähteä pois työelämästä” vaan jatkavat jossain muodossa työskentelyä, vaikka ovatkin eläköityneet päivittäisestä arjesta. Lisäksi on hyvin ymmärrettävää, että meillä on paljon ihmisiä, jotka eivät missään nimessä halua jatkaa työtänsä hamaan tulevaisuuteen, vaan haluavat heti pois, kun ensimmäinen tilaisuus ilmaantuu. Jos työ kuluttaa henkisesti tai fyysisesti, ei tuo onnistumisen tai arvostuksen kokemuksia, ja olet jatkuvan painostuksen tai pahimmassa tapauksessa jopa dominoinnin alla, niin kyllä itsekkin lähtisin kyseisestä asemasta pois heti kun se olisi vain mahdollista. Olisin myös valmis taistelemaan tuon seikan puolesta kaikki voimin.

Ketkä eivät halua luopua työnteosta? Yleensä ihmiset, jotka voivat tehdä mielekkäitä tehtäviä, riittävän joustavalla, ei liian kuluttavalla aikataululla hyvässä ja kannustavassa seurassa, ovat luultavammin niitä, jotka jäävät vapaaehtoisesti tekemään työelämän läheisyyteen asioita toisia pitempään. Tämä johtuu siitä, että heille työ on motivoivaa ja palkitsevaa, joten siitä täydellinen pakeneminen ei ole kannattavaa. Itse esimerkiksi katson ihaillen taitelijoita ja tutkijoita, jotka vielä intoa puhkuen esiintyvät ja kirjoittavat 80-90 -vuotiaina, Seela Sella ja Pirkko Mannola vieläkin ilahduttavat meitä valkokankaalla, Clint Eastwood näyttelee, tuottaa ja ohjaa vaikka täytti 90 -vuotta. Kyse ei tietenkään ole siitä, että he tekisivät työtä samalla tahdilla ja intensiteetillä kuin nuorempana vaan siitä että he pystyvät yhdistämään ikääntymiseen sopivan määrän mielekästä tekemistä, joka linkittyy aiempaan työuraan.

Tutkimusmaailmassa voi huomata samasta asiasta merkkejä, sisältöjen mielekkyys saa ihmiset jäämään työskentelemään tutkimuksen pariin “virallisen uran” jälkeen. Omaakohtaisena kokemuksena tästä voin kertoa tarinan siitä, kun pääsin onnittelemaan Kansleri Ilkka Niiniluotoa Ylioppilaskunnan toimesta hänen siirtyessään ”eläkkeelle”. Kiitospuheeni vastauksessa Ilkka aloitti sanomalla, että “kiitos Reima kauniista sanoista, mutta en minä ole minnekään lähdössä vaan aion jatkaa tutkimusta emerituksena filosofian laitoksella”. Nykyinen akateemikko Niiniluoto siis muistutti lempeän viisaasti nuorempaa tieteenharjoittajaa siitä, että kunnan filosofi ei koskaan oikeasti jää eläkkeelle, vaan jatkaa ajatuksiensa kehittämisen parissa niin kauan kuin henki suinkaan pihisee.

Kriittinen tarkastelija saattaisi sanoa, että kaikki esiin nostamani ihmiset, itseni mukaan lukien, ovat etuoikeutettuja yksilöitä. Tämä on totta, eikä anekdooteilla tuoteta parempaa tulevaisuutta. Esimerkkieni pohjalta voi nostaa esiin myös toisenkin tarkastelukulman: voiko niitä tekijöitä, jotka tekevät näistä “luovista, mielekästä tekemistä tarjoavista” aloista ikäihmisiä aktivoivia, siirtää myös muille aloille? Tai onko meidän mahdollista vahvistaa näihin tekijöihin liittyviä seikkoja kaikilla muilla aloilla? En väitä, että se olisi kaikissa työnkuviissa mahdollista, mutta meidän tulisi tarkastella sitä, että missä asiaa on mahdollista edistää ihmisille itselleen mielekkäällä tavalla ja vapaaehtoisuudesta lähtien.

Ajatellen parasta mahdollista ikääntymisen tulevaisuutta, olisi oleellista varmistaa, että ihmiset eivät pala loppuun työurallaan. Siksi meidän tulisi miettiä seikkoja, jotka liittyvät työajan keston, töiden sisältöihin, sekä työnjakoon niin yhteiskunnan kuin perheiden sisällä. Tärkeää on myös luoda mahdollisuus osallistua erilaisilla tavoilla työelämään eri elämäntilanteissa. Tarvitsemme myös laajemman ymmärryksen siitä mikä on “työtä”. Aktiivisuuden ei tarvitse jäädä palkkatyönraamien sisälle, palkkatyön ulkopuolella tapahtuu todella paljon merkityksellistä ja yhteisölle arvoa luovaa toimintaa.

On myös tärkeää, että ihmisillä on aktiivisuutta, joka ensisijaisesti palvelee yksilön omaa hyvinvointia. Aktiivisuuden ei tarvitse olla ”tuottavaa”, vaan se voi olla jopa nautinnollista tai muuten vain hyvinvointia lisäävää. Esimerkiksi omasta lähipiiristäni on huomannut sen, että ukin ja mummin tehtävät näyttävät olevan erittäin tärkeä eläkevuosien merkitystä tuova “tehtäväkuva”. Tämäkin on aivan sovelias tapa aktivoitua, joka kaiken lisäksi tuottaa usein suurta apua seuraavalle sukupolvelle, sekä iloa ja onnea sitä seuraavalle sukupolvelle.

Omana toiveenani olisi, että mahdollisimman moni voisi elää vanhuusvuotensa “kulttuurimummona”. Kulttuurimummoudella viittaan eläkeiässä olevien vanhempien naisien elämäntapaan, jossa viikot täyttyvät aktiivisella tekemisellä, kulttuurilla, kirjapiireillä, järjestötoiminnalla ja liikunnalla. Oma anoppini on ollut itselleni valaiseva esimerkki tämän elämäntavan hyödyistä, hän elää erittäin aktiivista arkea, joka täyttyy mielekkäällä tekemisellä. Toisaalta jos hän haluaa vain olla rauhassa, hän pystyy valitsemaan tämänkin vaihtoehdon. On hyvä huomioda se, että Kulttuurimummona oleminen ei edellytä sitä, että aktiviteettien painotuksena pitäisi olla “korkeakulttuuri”, vaan sitä voi toteuttaa itselleen mielekkäällä tavalla, esimerkiksi vaikka kala- ja erähenkisellä toiminnalla.

Kulttuurimummona olemisen voi kytkeä nuoren Karl Marxin ajatuksiin ihmiselle ominaisen mielekkään tekemisen ehdoista: ihmistä ei tulisi kytkeä kiinni yksipuoleiseen työhön ja tekemiseen, vaan hänelle pitäisi mahdollista monipuolinen vapaus toteuttaa itseään usealla eri tavalla. Ajatusta ilmensi myös Presidentti Tarja Halonen Ylen haastattelussa, kun hän kuvasi omia eläkepäiviään seuraavasti: Marxilaisittaan sanottuna aamulla ollaan paimenessa, illalla lausutaan runoja.

Lopuksi haluaisin vielä painottaa kahta asiaa: olosuhteita ja kaikkien yksilöiden saman arvoisuutta. Onnellisuutta ja elämän mielekkyyttä tutkittaessa on huomattu, että vaikka suurimmassa osassa tilanteita on mahdollista löytää elämän mielekkyyttä vahvistavaa toimintaa, niin on olemassa olosuhteita, jotka selkeästi tukevat mielekkään elämän mahdollisuuksia. Meidän tulisi siis kiinnittää ensisijaisesti huomiota toimintaympäristöömme ja sen kannustavuuteen, sen sijaan että liikaa keskittyisimme ihmisten ajatusmaailman käännäyttämiseen.

Toinen ajatus liittyy siihen, että demokratiassa meillä jokaisella on lähtökohtaisesti sama painoarvo, ihmisten välillä tulisi vallita moraalinen tasa-arvo. Kaikkien elämällä tulisi siis olla merkitystä. Miten toteutamme demokratiaan liittyviä ajatuksia mukaan ottamisesta, kaikkien osapuolien kuulemisesta ja ihmisten välisestä tasa-arvosta läpi koko elämänsäkaaren? Parempaa tulevaisuutta ei pitäisi luoda vain tietyille ihmisille ja ryhmille, vaan pyrkimyksenä pitäisi olla se, että ratkaisumme tukisivat mahdollisimman monen mahdollisuutta elää mahdollisimman mielekkäät vanhuusvuodet.

Skenaariot

Skenaario “Uljas uusi tulevaisuus” 2020-2060

“Jos uskaltaisin unelmoida”

Yleisestä historiasta poiketen koronakriisin jälkeen ei palata vanhaan malliin, vaan muutoksen etsikkoaika käytetään hyväksi. Suomalaisessa yhteiskunnan suuntaviivoiksi asetetaan ekologinen ja inhimillinen kestävyys. Näiden tavoitteiden pohjalta tehdään isoja muutoksia erityisesti suomalaiseen työelämään. Työajan maltillinen vähentäminen ja työn laajempi jakaminen ihmisten välillä, erilaisia elämäntilanteita ja tavoitteita tukevat joustot, arjen mielekkyyden vahvistaminen ja uudenlaisien työnkuvien luominen mahdollistavat sen, että työelämämme pystyy olemaan yhtä aikaa inhimillinen, tehokas ja uutta luova.

Vaikka muutos ei olekaan helppo, niin sen asettamat vaatimukset luovat kannusteet, joiden pohjalta yhteiskuntamme tuotanto ja elinkeinomme muutetaan uuden vuosituhannen vaatimuksia vastaaviksi. Koska meillä ei ole muuta vaihtoehtoa, niin uskallamme investoida uusiin kokeiluihin ja ratkaisuihin, mikä alkaa jo 2030-luvulla osoittautua kilpailukykytekijäksi uudessa tilanteessa. Suomi on edelläkävijä, joka pystyy luovimaan tavalla, joka ei tuhoa niitä saavutuksia, joita 1900-luvulla aikaansaatiin ihmisten hyvinvoinnissa, vaan onnistumme uudelleen päivittämään hyvinvointivaltion vastamaan tämän vuosisadan haasteita. Toimivan työelämän rinnalle on myös muodostunut laaja paikallistalous, josta löytyy paljon mielekkäitä, ei markkinalähtöisiä, palveluita ja ratkaisuja.

Koska ihmisillä on mahdollisuus järjestää elämänsä monimuotoisemman tavalla kuin koskaan aiemmin ihmiskunnan historiassa, se tarkoittaa yhdessä parantuneen lääketieteen kanssa sitä, että meillä on entistä enemmän eläkeiässä olevia, erittäin toimintakykyisiä yksilöitä, joilla on paljon annettavaa ympäröivälle yhteiskunnalle. Erityisesti tämä muutos näkyy 2040-2050 luvuilla, kun 1980- ja 1990-luvulla syntyneet alkavat lähestyä nykyisiä eläkeikäämme. Osa ikääntyneistä haluaa jatkaa työelämässä mukana ja heille on luotu erilaisia tehtäväkuvia, joissa heidän osaamistaan pystytään hyödyntämään. Osa taas aktivoituu erilaisiin vapaaehtoistoiminnan muotoihin. Kokonaisuuden osalta voimme todeta, että yhteiskuntamme on tasa-arvoisempi kuin koskaan aiemmin, mutta olemme ensimmäistä kertaa onnistuneet yhdistämään tuohon tasa-arvoon aidon monimuotoisuuden ja moniarvoisuuden.

Jos 1900-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa ylistettiin suomalaista peruskoulua, niin vuonna 2060 sen rinnalle ihastelun kohteeksi on noussut eläkeläisten elinikäistä oppimista tukevat ratkaisut. Suomessa on merkittävä määrä yli 60-vuotiaita ihmisiä, jotka väittelevät tohtoreiksi ja uudelleen kouluttautuvat. Henkinen hyvinvointi ja aivojen treenaaminen tukevat myös fyysistä jaksamista. Kansanterveys ja kansantalous kiittävät.

Skenaario “Maailma hautaansa nilkuttaa” 2020-2060

“Lue ensimmäinen skenaario, ja mieti sen vastakohta”

Koronakriisin jälkeen pyrimme mahdollisimman nopeasti palamaan “vanhoille urille”, tosin kytkien paluun rakenteellisiin ratkaisuihin, jotka palvelevat olemassa olevien valtaklikkien tavoitteita. Korostamme kilpailua ja “huippuyksilöitä” yhteistyön ja inhimillisyyden sijaan, mikä entisestään alkaa vaikuttaa siihen, että yhteiskuntamme alkaa polarisoitua. Työelämämme alkaa todella nopeasti jakautua voittajiin, joille kertyvät mielekkäät työnkuvat ja suuret palkkiot, sekä häviäjiin, joiden kohtalona on epävarmuus toimeentulosta sekä laadukkaan työn puute.

Jo 2030-luvulla tämä seikka alkaa erityisesti näkyä ikääntyneessä väestön osassa. Meille on muodostunut uusi elinkaariajattelu: toiset syntyvät ja kuolevat etuoikeutettuina, toiset taas joutuvat tyytymään niihin tähteisiin mitä jäljelle jää. Yhteiskunnan heikoimmilla ryhmillä elinajanodotteet suhteessa muihin ryhmiin alkavat dramaattisesti laskea, koska he saavat kärsiä yhä ankarammaksi muuttuvan työelämän ja yhteiskunnan olosuhteiden vaikutuksista muita ihmisiä enemmän. Heikommassa asemassa olevat ihmiset eivät edes jaksata taistella yhteiskunnallisen asemansa puolesta, johtuen siitä, että he ovat menettäneet uskonsa

siihen, että yhteistyöllä voitaisiin vaikuttaa asioihin. Heidän tahtonsa ja toiveensa on murrettu, he pyrkivät ainoastaan sopeutumaan tilanteeseen mahdollisimman kivuttomasti.

Suomi ja siinä mukana muukin maailma ei onnistunut löytämään yhteistä säveltä ilmastonmuutoksen torjunnassa. Tämä seikka säteilee kaikkialle epävakaisuutena sekä myös poliittisena levottomuutena. Päivittäisessä arjessa tämä näkyy erilaisien todellisuudesta pakoa antavien aineiden ja hyödykkeiden lisääntyneenä käyttönä. Tekijä alkaa näkyä erityisesti vanhuusväestön keskuudessa 2040- ja 2050-luvuilla. Toimintakykyiset vanhuusvuodet, joiden lisääntymisestä ehdimme iloita vuosisadan alkupuolella, ovat vain muisto. Eutanasian salliminen tulee tarpeeseen, ei sen vuoksi että olisi mahdollista valita arvokas kuolema, vaan sen takia että ihmiset saavat armollisen tavan poistua tästä helvetistä, jota todellisuudeksikin kutsutaan.

Lopuksi

Tulevaisuutta tehdään tässä hetkessä: ensimmäisen skenaarion uljaita mahdollisuuksia voi tukea jo nyt tai vastavuoroisesti voi pyrkiä estämään jälkimmäisen skenaarion kammottavia uhkakuvia. Kun kirjoitamme näitä tulevaisuudenkuvia ja skenaarioita, niin me aina teemme myös pienimuotoista vaikuttamistyötä. Pyrimme parhaissa skenaarioissa markkinoimaan toiveitamme ja kauheimmissa kuvitelmissamme tuomme esille pelkojamme, toivoen että muutkin ottaisivat nuo uhkakuvat vakavasti. Tämän vuoksi onkin tärkeää olla mahdollisimman avoin omista päämääristään ja näkemyksistään: siitä minkä kokee hyväksi ja merkitykselliseksi. On oleellista ymmärtää se, että oma näkökulmasi on aina rajallinen ja painottunut.

Tästä seikasta huolimatta haluaisi lopuksi nostaa esille ajatuksen oman tutkimusalan perinteestä, joka auttaa tekemään omista näkökulmista paremmin keskustelevia ja rakentavampia. Tämän näkökulma on pyrkimys ottaa etäisyyttä omasta itsestään ja omista mielihaluista, jolloin olisi mahdollista tarkastella asiaa enemmän kokonaisvaltaisesti. John Stuart Mill puhui puolueettomasta tarkkailijasta ja John Rawls halusi laittaa meidät ajatuskokeessaan tietämättömyyden verhon taakse. Jean-Jacques Rousseau osuvasti totesi, että parhaimmat ratkaisut kykenisi tekemään olento, joka tuntee ihmisten kaikki paheet, puutteet ja intohimot, mutta ei omista niistä yhtään.

Itse olen ymmärtänyt ajatukseen niin että kun puhumme kokonaisuuden kannalta parhaista ratkaisuista, niin pyrkisimme tällöin aidosti miettimään, rajoituksistamme huolimatta sitä, että miten tuota maailman vaikeinta tavoitetta, (jotta niin usein jokainen väittää ajavansa), eli yleistä etua voisi edes jossain määrin edistää. Tässä kirjoituksessa tehtävänantona oli ikääntymisen tulevaisuus, siihen liittyvät uhat ja mahdollisuudet. Toivon että tässä tekstissä olisi omien henkilökohtaisten preferenssien lisäksi muutama ajatus, joka aidosti ajaisi ikääntyneiden asiaa.